

‘Wij’ tegenover ‘hij’

Een kritische discoursanalyse naar de representatie van aanslagpleger Gökmen
T. in het *NOS Journaal*

Denise Bouwmeester | 6604927
Opleiding | Taal- en Cultuurstudies
BA-eindwerkstuk Media & Cultuur | ME3V15026

Begeleider | Andrea Meuzelaar
Studiejaar | 2020-2021
Blok | 4

Inleverdatum | 17 juni 2021

Woordenaantal | 7680

Samenvatting

In dit eindwerkstuk doe ik onderzoek naar de representatie van aanslagpleger Gökmen T. in de eerste vijf afleveringen van het *NOS-achtuurjournaal* na de aanslag op 18 maart 2019. Uit eerdere onderzoeken naar de mediarepresentaties van terroristen is gebleken dat er een koppeling wordt gemaakt met de etniciteit en/of religie van de terrorist. Bovendien is er in verschillende studies geconcludeerd dat terroristen worden gerepresenteerd als de ‘ander.’ Deze onderzoeken richtten zich vooral op de representatie van Arabische terroristen in kranten. Naar de representatie van terroristen op televisie is het onderzoek zeer schaars, vooral in de Nederlandse context. Daarnaast ontbreken studies naar Turkse terroristen.

Met een focus op de Turkse aanslagpleger Gökmen T. en op de Nederlandse televisie, poog ik deze hiaten op te vullen. Mijn onderzoeksvraag luidt: ‘Welke discoursen worden er in het *NOS Journaal* geconstrueerd omtrent de aanslagpleger Gökmen T.?’ Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, voer ik een kritische discoursanalyse uit aan de hand van een model van Yale Film Studies en een raamwerk van Anabela Carvalho.

Uit mijn analyse blijkt dat er drie centrale discoursen worden geconstrueerd omtrent Gökmen T., te weten Gökmen T. als morele ‘ander’, als ‘buitenlander’ en als islamitische terrorist. Als gevolg van deze discoursen komt er in het *NOS Journaal* een tweedeling tot stand, met enerzijds de democratische Nederlandse samenleving en anderzijds de ondemocratische, ‘buitenlandse’ Gökmen T. Door een verschil in moraliteit, etniciteit en religie wordt de goede ‘wij-groep’ tegenover de kwade ‘hij’ gepositioneerd. Deze conclusies sluiten aan bij eerdere bevindingen over de representaties van terroristen als de ‘ander’.

Daarnaast beargumenteer ik dat de representatie van T. kan leiden tot de verslechtering van sociale verhoudingen in de Nederlandse maatschappij, door de koppeling van de Turkse etniciteit en het islamitische geloof aan terreur en criminaliteit. Deze onwenselijke gevolgen maken vervolgonderzoek cruciaal. In mijn conclusie doe ik enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek, namelijk een comparatief-synchroon onderzoek en een receptieonderzoek.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Theoretisch kader	7
	2.1 Discours	7
	2.2 <i>Othering</i>	8
	2.3 De mediarepresentaties van terroristen in relatie tot religie	9
	2.4 De mediarepresentaties van terroristen in relatie tot etniciteit	10
3.	Methode	13
	3.1 Verzamelmethode	13
	3.2 Analysemethode	14
4.	Analyse	17
	4.1 Synopsis	17
	4.2 Gökmen T. als morele ‘ander’	17
	4.2.1 Objecten	18
	4.2.2 Taal, grammatica en retoriek	18
	4.2.3 Actoren	19
	4.2.4 Discursieve strategieën	20
	4.2.5 Ideologieën, normen en waarden	20
	4.3 Gökmen T. als ‘buitenlander’	22
	4.3.1 Objecten	22
	4.3.2 Taal, grammatica en retoriek	22
	4.3.3 Actoren	23
	4.3.4 Discursieve strategieën	23
	4.3.5 Ideologieën, normen en waarden	24
	4.4 Gökmen T. als islamitische terrorist	25
	4.4.1 Objecten	25
	4.4.2 Taal, grammatica en retoriek	25
	4.4.3 Actoren	26
	4.4.4 Discursieve strategieën	27
	4.4.5 Ideologieën, normen en waarden	28
5.	Conclusie	29
	Bronnenlijst	32
	Bijlagen	34
	Bijlage 1: Overzicht afleveringen	34
	Bijlage 2: Analyseschema	35
	Bijlage 3: Plagiaatverklaring	36

1. Inleiding

Op 18 maart 2019 schoot Gökmen T. vier mensen dood in een Utrechtse tram op het 24 Oktoberplein.¹ Bovendien vielen er bij de schietpartij drie zwaargewonden.² Diezelfde dag werd T. gearresteerd in Utrecht, maar pas drie maanden later werd duidelijk dat hij zijn terroristische motief vermeldde in een achtergelaten briefje.³ In maart 2020 werd T. veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf.⁴ De gebeurtenis op 18 maart 2019 behoort tot de grootste terroristische aanslagen in Nederland.⁵ Dit resulteerde in veel media-aandacht, vooral in de dagen die op de aanslag volgden. In dit onderzoek zal ik me concentreren op de berichtgeving in het *NOS Journaal*. Hoewel het motief van T. lang onbekend was, wordt er in het *NOS Journaal* in de eerste dagen na de aanslag al volop gespeculeerd over zijn beweegredenen. Er wordt direct gesproken over een mogelijk terroristische aanslag en de andere mogelijke motieven raken daarbij op de achtergrond.⁶ Daarnaast is het opvallend dat er een koppeling wordt gemaakt met religie. Zo is er een moskee zichtbaar als er wordt gesproken over een terreuraanslag.⁷ Bovendien ligt er een focus op etniciteit. De Turkse afkomst van T. wordt namelijk direct genoemd bij zijn introductie en vervolgens voortdurend herhaald.⁸

De mediarepresentatie van T. roept dus kritische vragen op. In dit onderzoek ligt de focus op de discoursen, ofwel de systemen van betekenissen, die worden geconstrueerd door het *NOS Journaal*. Met mijn onderzoek tracht ik een antwoord te formuleren op de volgende centrale vraag: ‘Welke discoursen worden er in het *NOS Journaal* geconstrueerd omtrent de aanslagpleger Gökmen T.?’

Het is belangrijk inzicht te vergaren in de mediarepresentatie van Gökmen T., omdat de berichtgeving is aanschouwd door een groot publiek en daarmee een reële invloed kan hebben uitgeoefend op het publieke discours. Volgens Stuart Hall, cultuurtheoreticus en socioloog, kan het uitdragen van ideeën in mediarepresentaties ertoe leiden dat het publiek een bepaald

---

¹ “Dossier: Schietincident 24 Oktoberplein Utrecht,” Politie, geraadpleegd op 31 maart 2021, <https://www.politie.nl/gezocht-en-vermist/dossiers/2019/03-incident-utrecht/dossier-incident-utrecht.html>.

² Yelle Tieleman en Peter Koop, “Utrechtse tramschutter Gökmen T. veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf,” *Het Parool*, 20 maart 2020, <https://www.parool.nl/nieuws/utrechtse-tramschutter-gokmen-t-veroordeeld-tot-levenslange-gevangenisstraf~b7441634/>.

³ Politie, “Dossier: Schietincident.”; Tieleman en Koop, “Utrechtse tramschutter.”

⁴ Tieleman en Koop, “Utrechtse tramschutter.”

⁵ “Tijdslijn van aanslagen in het Westen,” AIVD, geraadpleegd op 12 juni 2021, <https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/tijdslijn-van-aanslagen-in-het-westen>.

⁶ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 23.

⁷ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 101.

⁸ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 4, 68, 98, 104, 160.

perspectief en bepaalde handelswijze aanneemt.⁹ Bovendien zal het publiek de opvattingen en meningen die worden uitgedragen eerder accepteren en overnemen, wanneer deze worden geuit door instituten die zij beschouwen als betrouwbaar, aldus Teun van Dijk.¹⁰ Mede door de overheidsfinanciering voor en hoge kijkcijfers van het *NOS Journaal*, is het niet ondenkbaar dat het publiek de *NOS* beschouwt als betrouwbaar en daardoor de dominante opvattingen zal overnemen.¹¹

Het overnemen van de dominante opvattingen door het publiek wordt vooral problematisch op het moment dat een medium, in dit geval de *NOS*, een individu of groep op negatieve wijze representeert.¹² Volgens criminologe Martina Althoff kunnen er, als gevolg van een negatieve, uitvergroete mediarepresentatie van één criminele moslim of Arabier, namelijk disproportionele sociale angsten ontstaan tegenover een gehele sociale groep (bijvoorbeeld alle moslims).¹³ Het is dus van groot belang om kennis op te doen over de mediarepresentaties van minderheden, omdat negatieve en uitvergroete berichtgeving kan leiden tot uitsluiting van etnische en religieuze minderheidsgroepen.¹⁴ Dat is een onwenselijke situatie.

In de Nederlandse context zijn er weinig tot geen studies uitgevoerd met een focus op de verschillende componenten van dit onderzoek, namelijk mediarepresentatie, terrorisme, religie en etniciteit.¹⁵ Dit hiaat in het academische veld geeft mijn studie een grote wetenschappelijke relevantie. Verder concentreert dit onderzoek zich op Nederlandse televisie. Op dit moment bestaan er mijns inziens geen onderzoeken naar de representatie van terroristen op de Nederlandse televisie, waardoor mijn onderzoek een belangrijke toevoeging is aan de literatuur.

Om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden, zal ik eerst mijn onderzoek positioneren. Ik zal uitleggen welke definitie van discours ik ga hanteren en vervolgens zal ik mijn onderzoek situeren in de bestaande literatuur aangaande de mediarepresentaties van terroristen. Daarna

---

⁹ Stuart Hall, "The Structured Communication of Events," in *Society and the Social Sciences: An Introduction*, red. David Potter (Londen: Routledge, 1989), 286-87.

¹⁰ Teun van Dijk, "Critical Discourse Analysis," in *The Handbook of Discourse Analysis*, red. Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton en Deborah Schiffrin (Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2015), 473.

¹¹ Mediawet 2008, artikel 2.1, lid 1 en lid 2 (2008); "De NOS in cijfers 2019," NOS, geraadpleegd op 31 maart 2021, https://over.nos.nl/app/uploads/2021/01/NOS-in_cijfers_2019-3.pdf.

¹² Martina Althoff, "Mediaberichten, Framing en Hypes: Over de Relatie van Media en Criminaliteit en de Analyse Hiervan," *PROCES* 97, nr. 1 (2018): 348.

¹³ Althoff, "Mediaberichten, Framing en Hypes," 348.

¹⁴ Althoff, "Mediaberichten, Framing en Hypes," 351.

¹⁵ Abdessamad Bouabid onderzoekt in "De Marokkanenpaniek: De Sociale Constructie van 'Marokkanen' als Folk Devils" de mediarepresentaties van Marokkanen, waarbij hij ook aandacht besteedt aan de representatie van de (mogelijk) criminele Marokkaan. Hier is dus wel sprake van een studie naar mediarepresentaties, criminaliteit en etniciteit, maar de componenten terrorisme en religie ontbreken. Een uitgebreidere beschrijving van deze publicatie van Bouabid geef ik in paragraaf 2.4.

licht ik mijn methode en deelvragen toe, aan de hand waarvan ik mijn onderzoek zal operationaliseren. In de analyse zal ik deze deelvragen beantwoorden, waarna ik in de conclusie een antwoord formuleer op mijn onderzoeksvraag en aanbevelingen doe voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 Discours

Om te kunnen onderzoeken welke discoursen worden geconstrueerd omtrent Gökmen T., is het belangrijk het concept van discours te doorgronden. In deze paragraaf beschrijf ik de definitie van discours die ik zal hanteren.

Er zijn veel verschillende invullingen gegeven aan het concept van discours, waardoor het geen eenduidig begrip is.¹⁶ In mijn onderzoek bouw ik voort op het paradigma van discours zoals gedefinieerd door de Franse filosoof Michel Foucault.¹⁷ Volgens Foucault kan discours worden gezien als een systeem van betekenissen en ideeën dat informatie verschaft over de regels en praktijken van een samenleving. Dit systeem geeft aan welke sociale uitingen betekenisvol zijn op dat moment. Een discours is dus, zo stelt Foucault, een historisch en cultureel construct dat communicatie structureert. Het toekennen van betekenis aan de wereld en het representeren ervan gebeurt namelijk aan de hand van discoursen.¹⁸

In het verlengde van dit paradigma bouw ik voort op de sociaalconstructivistische visie van Stuart Hall.¹⁹ Een discours is niet vaststaand en kan door de tijd heen veranderen, bijvoorbeeld als een ander perspectief vaker wordt belicht, aldus Hall.²⁰ Er wordt in de samenleving voortdurend onderhandeld over de betekenis die wordt toegekend aan de wereld om ons heen.²¹ Als iemand veel zeggenschap heeft over die betekenis en daarmee over de bestaande discoursen, dan zal diegene ook veel sociale macht uitoefenen. Er is dus een sterke relatie tussen discours en macht, beargumenteert Hall.²² Het is belangrijk kritisch te reflecteren op bestaande discoursen, om onderliggende machtsverhoudingen bloot te leggen. Op die manier kunnen ongelijke sociale verhoudingen aan de kaak gesteld worden.

Het concept van discours blijft hier nog enigszins abstract. In mijn methode zal ik concreter uitleggen hoe ik dit concept ga operationaliseren.

---

¹⁶ Zie o.a.: Ernesto Laclau en Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* (Londen: Verso Books, 2001); Jürgen Habermas, *Moral Consciousness and Communicative Action* (Cambridge, MIT Press, 2001).

¹⁷ Michel Foucault, *The Archeology of Knowledge* (Parijs: Gallimard, 1969).

¹⁸ Foucault, *The Archeology of Knowledge*.

¹⁹ Hall, "The Structured Communication," 269-89.

²⁰ Hall, "The Structured Communication," 280-82.

²¹ Hall, "The Structured Communication," 280.

²² Hall, "The Structured Communication," 281.

2.2 *Othering*

Er is al veel onderzoek gedaan naar de mediarepresentaties van terroristen. In de bestaande literatuur is vaak geconcludeerd dat terroristen worden gerepresenteerd als de ‘ander.’²³ Voordat ik in de volgende paragrafen specifiek inga op deze onderzoeken, zal ik eerst een abstractere theorie aangaande de mediarepresentaties van minderheden als de ‘ander’ aanhalen. Deze theorie biedt een algemeen raamwerk waarbinnen ik mijn onderzoek situeer.

Het onderzoek naar mediarepresentaties als de ‘ander’ is te herleiden tot Edward Said, een Palestijns-Amerikaanse literatuurwetenschapper. Met zijn werk binnen *cultural studies* is Said een van de grondleggers van het onderzoek naar hegemonische discoursen omtrent het Oosten. In *Orientalism* biedt Said een raamwerk om de representatie van het Oosten in de westerse wereld te beschouwen.²⁴ Hij beargumenteert dat het Westen culturele macht uitoefent door een onderscheid te maken tussen het Oosten en het Westen.²⁵ Door de representatie van het Oosten in stereotypen, waaronder ondemocratisch, conservatief en gewelddadig, wordt het Oosten geconstrueerd als de ‘ander.’²⁶ Deze stereotypen zijn namelijk in contrast met westerse waarden als democratie en vooruitstrevendheid. Er wordt een etnische deling gecreëerd, waarbij er sprake is van een ‘wij’ (het Westen) en een ‘zij’ (het Oosten).²⁷ Het distantiëren van de ‘ander’ door het Westen wordt ook wel *othering* genoemd.²⁸ Op deze manier wordt de westerse hegemonie geconsolideerd en gelegitimeerd, aldus Said.²⁹

De conceptualisering van *othering* door Said is later door andere wetenschappers ingezet om de mediarepresentaties van terroristen te begrijpen.³⁰ Uit deze literatuur blijkt dat er in mediarepresentaties van terroristen een verband wordt gelegd met de religieuze of etnische achtergrond van de terrorist en dat de terrorist als gevolg daarvan wordt gerepresenteerd als de ‘ander.’³¹ Ik zal in paragraaf 2.3 ingaan op de literatuur waarin een koppeling is geconstateerd

---

²³ Zie o.a.: Kimberly Powell, “Framing Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11,” *Communication Studies* 62, nr. 1 (2011): 90-112; Alexander Spencer, “The Social Construction of Terrorism: Media, Metaphors and Policy Implications,” *Journal of International Relations and Development* 15 (2012): 393-419.

²⁴ Edward Said, *Orientalism* (Londen: Penguin Books, 1978/2003).

²⁵ Said, *Orientalism*, 10.

²⁶ Said, *Orientalism*, 35.

²⁷ Said, *Orientalism*, 51.

²⁸ Said, *Orientalism*, 56.

²⁹ Said, *Orientalism*, 13.

³⁰ Zie o.a.: Powell, “Framing Islam,” 90-112; Spencer, “The Social Construction,” 410.

³¹ Zie o.a.: Powell, “Framing Islam,” 90-112; Spencer, “The Social Construction,” 393-419.

tussen terrorisme en religie. Vervolgens bespreek ik in paragraaf 2.4 de literatuur waarin een verband is vastgesteld tussen terrorisme en etniciteit.

2.3 De mediarepresentaties van terroristen in relatie tot religie

In deze paragraaf positioneer ik mijn onderzoek in het debat omtrent de mediarepresentaties van terroristen. In een groot deel van de eerdere onderzoeken naar de mediarepresentatie van terrorisme ligt de focus op de koppeling die in de media wordt gemaakt met de religie van de dader. De algemene conclusie is dat er vooral een sterke associatie tussen terrorisme en religie is waar te nemen, wanneer er sprake is van een islamitische dader.³² Gökmen T. is islamitisch, waardoor deze literatuur voor mijn onderzoek relevant is. Mogelijk zijn er verbanden te leggen tussen zijn mediarepresentatie en de bevindingen uit de bestaande literatuur. Ik zal daarom nu een overzicht bieden van de eerdere bevindingen.

In een omvangrijke studie naar de berichtgeving over terroristen in Amerikaanse kranten stelde communicatiewetenschapper Kimberly Powell dat er bij de representatie van islamitisch terrorisme sprake is van het gebruik van stereotypen.³³ Volgens Powell wordt islamitisch terrorisme voornamelijk afgebeeld als barbaars en kwaad en is dit stereotiepe beeld ook gaan gelden voor de islam als geheel.³⁴ Daarmee komt er, zo beargumenteert Powell, een nadruk te liggen op het onderscheid tussen de barbaarse islam en het beschaafde Westen.³⁵

Uit een ander onderzoek van Alexander Spencer, sociale wetenschapper, blijkt daarnaast dat de dichotomie tussen goed en kwaad wordt bevestigd door het gebruik van metaforen bij het representeren van islamitisch terrorisme.³⁶ Spencer stelt dat terrorisme in Engelse kranten wordt gerepresenteerd als oorlog, criminaliteit, onbeschaafd kwaad of ziekte.³⁷ Deze metaforen zijn van belang bij de discursieve constructie van terrorisme.³⁸ Ze wijzen namelijk op een politiek verschil, met polarisatie tot gevolg.³⁹ In beide onderzoeken van Powell en Spencer wordt dus geconcludeerd dat talige uitingen leiden tot een discours omtrent islamitische terroristen, waarmee de demarcatie tussen het Westen en de islam wordt versterkt.

---

³² Zie o.a.: Powell, "Framing Islam," 90-112; Spencer, "The Social Construction," 393-419.

³³ Powell, "Framing Islam," 93.

³⁴ Powell, "Framing Islam," 93.

³⁵ Powell, "Framing Islam," 93.

³⁶ Spencer, "The Social Construction," 405.

³⁷ Spencer, "The Social Construction," 400.

³⁸ Spencer, "The Social Construction," 409.

³⁹ Spencer, "The Social Construction," 405.

In een later onderzoek van Elmasry en El-Nawawy naar de verschillende representaties van islamitische en niet-islamitische terroristen in Amerikaanse kranten wordt gesteld dat de polarisatie niet alleen wordt versterkt door wat er in de tekst aanwezig is, maar ook juist door wat er afwezig is.⁴⁰ Zij beargumenteren dat een niet-islamitische schutter wordt gehumaniseerd door het benoemen van hobby's en persoonlijke relaties, terwijl er bij een islamitische schutter niet of nauwelijks wordt gesproken over humane kenmerken.⁴¹ Door de afwezigheid van humaniserende aspecten komt er een discours tot stand waarin islamitische terroristen worden gerepresenteerd als de 'ander.'⁴²

Powell, Spencer en Elmasry en El-Nawawy deden onderzoek naar de representatie van terroristen in kranten. Naar de representatie van (islamitische) terroristen op televisie is het onderzoek zeer schaars. Met mijn onderzoek naar de mediarepresentatie van de islamitische terrorist Gökmen T. poog ik dit hiaat op te vullen.

2.4 De mediarepresentaties van terroristen in relatie tot etniciteit

Er zijn ook enkele studies die een verband hebben gevonden tussen de mediarepresentaties en etniciteit van terroristen. De algemene conclusie van deze onderzoeken is dat terroristen met een andere etnische achtergrond negatief worden gerepresenteerd in de media.⁴³ Deze literatuur is voor mijn onderzoek relevant, omdat Gökmen T. een Turkse etniciteit heeft.⁴⁴ Over de koppeling tussen terrorisme en de Turkse etniciteit is nog geen literatuur beschikbaar. Daarom zal ik eerst een studie bespreken naar de koppeling tussen terrorisme en de Arabische etniciteit en vervolgens een studie naar de koppeling tussen criminaliteit en de Marokkaanse etniciteit. Hoewel deze onderzoeken een andere focus hebben, zijn er mogelijk overeenkomsten in de mediarepresentaties. Met mijn onderzoek poog ik een bijdrage te leveren aan het onderzoek naar terroristen met een Turkse etniciteit.

---

⁴⁰ Mohamad Hamas Elmasry en Mohammed el-Nawawy, "Can a non-Muslim Mass Shooter be a "Terrorist"? A Comparative Content Analysis of the Las Vegas and Orlando Shootings," *Journalism Practice* 14, nr. 7 (2020): 876.

⁴¹ Elmasry en El-Nawawy, "Can a non-Muslim," 873.

⁴² Elmasry en El-Nawawy, "Can a non-Muslim," 876.

⁴³ Zie o.a.: Powell, "Framing Islam," 90-112.

⁴⁴ "Gökmen T. als verslaafde agressief, afgekickt rustiger en religieus," NOS, geraadpleegd op 17 juni 2021, <https://nos.nl/artikel/2277059-gokmen-t-als-verslaafde-agressief-afgekickt-rustiger-en-religieus>.

Het in de vorige paragraaf besproken onderzoek van Kimberly Powell naar de berichtgeving omtrent terrorisme in Amerikaanse kranten is hier het meest relevant.⁴⁵ Het onderzoek focust zich vooral op Arabische terroristen.⁴⁶ Powell observeerde een verschil in de representatie van binnenlandse en buitenlandse terroristen.⁴⁷ Terroristische aanslagen door Amerikaanse daders zonder internationale banden (binnenlands terrorisme) werden door de media als minder bedreigend gezien dan terroristische aanslagen door daders met een Arabische etniciteit (buitenlands terrorisme).⁴⁸ Zo werden binnenlandse terroristen vooral gerepresenteerd als intelligente mensen die de aanslag zorgvuldig hadden gepland, terwijl buitenlandse terroristen als boos, impulsief en extremistisch werden beschreven.⁴⁹ Het motief van buitenlandse terroristen werd gezocht bij islamitisch radicalisme en de wens te moorden, terwijl het motief van binnenlandse terroristen werd geïndividualiseerd en niet werd gerelateerd aan een radicale stroming.⁵⁰

Een belangrijke conclusie uit het onderzoek van Powell is dat buitenlandse terroristen in veel mindere mate werden gehumaniseerd dan binnenlandse terroristen.⁵¹ Powell bedoelt daarmee dat er aan binnenlandse terroristen vaak een humaniserende context wordt toegekend, zoals het beschrijven van de leefomstandigheden en familiekring van de dader.⁵² Bij buitenlandse terroristen wordt dit niet of in mindere mate gedaan.⁵³

Tot slot stelt Powell dat de slachtoffers die poogden de terrorist te stoppen, werden gerepresenteerd als helden. Hieraan ten grondslag ligt het idee dat deze helden de samenleving beschermen tegen het kwaad, waardoor het onderscheid tussen goed en kwaad nogmaals wordt bevestigd.⁵⁴

Naar de tweedeling tussen het goede Westen en het kwade Oosten bij de mediarepresentatie van Arabische terroristen is in de Nederlandse context geen onderzoek gedaan. Gezien ik onderzoek ga doen naar de mediarepresentatie van een terrorist op de Nederlandse televisie, acht ik het relevant een onderzoek aan te halen dat daar in elk geval gedeeltelijk bij aansluit. De studie van Abdessamad Bouabid naar de mediarepresentatie van criminele Marokkanen gaat in op het aspect van criminaliteit, wat verband houdt met

---

⁴⁵ Powell, "Framing Islam," 90-112.

⁴⁶ Powell, "Framing Islam," 92.

⁴⁷ Powell, "Framing Islam," 90-112.

⁴⁸ Powell, "Framing Islam," 98.

⁴⁹ Powell, "Framing Islam," 98-99.

⁵⁰ Powell, "Framing Islam," 100-101.

⁵¹ Powell, "Framing Islam," 98-99.

⁵² Powell, "Framing Islam," 99.

⁵³ Powell, "Framing Islam," 107.

⁵⁴ Powell, "Framing Islam," 104.

terrorisme.⁵⁵ Bouabid beargumenteert dat enkele Nederlandse kranten en televisie-uitzendingen de (mogelijk) criminele Marokkanen construeren als de morele en culturele ‘ander.’⁵⁶ Hij maakt hier dus een onderscheid tussen twee vormen van *othering*. Morele *othering* betreft volgens Bouabid een situatie waarin de ‘ander’ (in zijn onderzoek specifiek ‘de Marokkaan’) wordt gerepresenteerd als een groep met andere ideeën over goed en kwaad. Deze ideeën sluiten dus niet aan bij de normen en waarden van de ‘wij-groep.’⁵⁷ Culturele *othering* daarentegen slaat specifiek op de etniciteit van de ‘ander.’ Dit komt tot uiting door het gebruik van termen als ‘buitenstaanders,’ ‘Marokkanen’ en ‘allochtonen,’ aldus Bouabid.⁵⁸ Samenvattend stelt Bouabid dat er sprake kan zijn van morele *othering*, waarbij een groep wordt gerepresenteerd als de ‘ander’ vanwege een verschil in moraliteit met de ‘wij-groep,’ en van culturele *othering*, waarbij een groep wordt gerepresenteerd als de ‘ander’ vanwege een verschil in etniciteit met de ‘wij-groep.’ Dit leidt tot een negatieve mediarepresentatie van criminelen met een Marokkaanse etniciteit.⁵⁹

In de voorgaande paragrafen heb ik mijn onderzoek gepositioneerd binnen de bestaande debatten omtrent de mediarepresentaties van terroristen. In het volgende hoofdstuk zal ik uiteenzetten hoe ik het concept van discours ga operationaliseren en hoe ik een kritische discoursanalyse zal uitvoeren aan de hand van deelvragen.

---

⁵⁵ Abdessamad Bouabid, “De Marokkanenpaniek: De Sociale Constructie van ‘Marokkanen’ als Folk Devils,” *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* 6, nr. 1 (2016): 82-99.

⁵⁶ Bouabid, “De Marokkanenpaniek,” 91-95.

⁵⁷ Bouabid, “De Marokkanenpaniek,” 91-93.

⁵⁸ Bouabid, “De Marokkanenpaniek,” 94-95.

⁵⁹ Bouabid, “De Marokkanenpaniek,” 82.

3. Methode

3.1 Verzamelmethode

In deze paragraaf licht ik toe hoe ik mijn onderzoeksmateriaal ga verzamelen en verantwoord ik mijn keuzes in de afbakening van mijn onderzoek. In dit onderzoek ligt mijn focus op het *NOS Journaal* vanwege twee redenen. Ten eerste wordt de *NOS* gefinancierd door de Nederlandse overheid en heeft het als publieke omroep de wettelijke verantwoordelijkheid om het publiek te voorzien van juiste informatie.⁶⁰ Ten tweede heeft het *NOS Journaal* een zeer groot publiek.⁶¹ Dit maakt de objectiviteit, juistheid en evenwichtige representatie van groot maatschappelijk belang. De berichtgeving kan namelijk invloed uitoefenen op de maatschappelijke denkbeelden en discourses.⁶²

Ik ga de eerste vijf afleveringen van het *NOS-achtuurjournaal* na de schietpartij analyseren. Dit betreft de afleveringen vanaf 18 maart 2019 tot en met 22 maart 2019, die beschikbaar zijn via het archief van Beeld en Geluid.⁶³ Ik heb gekozen voor deze afleveringen, omdat ze zich inhoudelijk focussen op Gökmen T. in relatie tot de aanslag. Zo wordt er ingegaan op zijn motief en zijn slachtoffers. In de afleveringen vanaf 23 maart 2019 verdwijnt deze focus op de dader. De nieuwsberichten, zoals kritiek op de crisiscommunicatie voor doven, worden niet langer gekoppeld aan de dader. Het draagt dus niet meer bij aan het discours omtrent Gökmen T. en is daarom niet relevant voor mijn onderzoek. In dit onderzoek wordt de latere berichtgeving over T., bijvoorbeeld over zijn rechtszaak, buiten beschouwing gelaten. Op dat moment is er al veel informatie bekend, in tegenstelling tot de eerste dagen. Ik acht het relevant te onderzoeken hoe er in de eerste periode in het *NOS Journaal* een discours wordt geconstrueerd omtrent de dader, terwijl er nog relatief weinig bekend is over de toedracht. Deze representatie heeft namelijk mogelijke implicaties voor het maatschappelijke beeld van hem. Tot slot heb ik bewust gekozen voor het *NOS-achtuurjournaal*. Dit is het langste *NOS Journaal*. Ik verwacht daarom dat de nieuwsitems uitgebreider en diepgaander worden besproken, met

---

⁶⁰ Mediawet 2008, artikel 2.1, lid 1 en lid 2 (2008).

⁶¹ NOS, "De NOS in cijfers 2019."

⁶² Hall, "The Structured Communication," 286-87.

⁶³ NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 18 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 19 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 20 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 21 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 22 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

als gevolg dat ik de onderliggende discoursen beter kan doorgronden. Ik zal niet de gehele afleveringen analyseren, maar slechts de nieuwsitems die specifiek ingaan op de aanslag en Gökmen T.

Deze selectieprocedure resulteert in een corpus van 49:12 minuten.⁶⁴

3.2 Analysemethode

Ik zal een kritische discoursanalyse uitvoeren. Een kritische discoursanalyse, ook wel Critical Discourse Analysis (CDA), heeft als uitgangspunt de identificering van een maatschappelijk probleem, waarbij meestal ongelijke machtsverhoudingen een rol spelen.⁶⁵ Binnen de onderzoekstraditie wordt ervan uitgegaan dat deze ongelijke verhoudingen onder meer tot stand komen door de productie en reproductie van discoursen in de media.⁶⁶ Ik tracht in dit onderzoek met een kritische benadering onderliggende machtsstructuren bloot te leggen en inzicht te verkrijgen in de uitgedragen discoursen aangaande Gökmen T.

Daarbij maak ik gebruik van het analytische raamwerk van Anabela Carvalho, communicatiewetenschapper, voor een kritische discoursanalyse.⁶⁷ Carvalho pleit voor een combinatie van een tekstuele en een contextuele analyse.⁶⁸ Een tekstuele analyse betreft het bestuderen van de tekst zelf, terwijl een contextuele analyse ook focust op de discoursen in het verleden of in andere media-uitingen.⁶⁹ Een contextuele analyse is een te omvangrijke studie, waar binnen dit onderzoek geen ruimte voor is. Ik zal daarom alleen een tekstuele analyse uitvoeren.

Het tekstuele raamwerk van Carvalho bevat vijf categorieën, die ik hier kort zal bespreken. De eerste categorie betreft ‘objecten.’ Het gaat hier om de thema’s die journalisten koppelen aan specifieke gebeurtenissen.⁷⁰ De tweede categorie betreft ‘actoren.’ Bij deze categorie ligt er een focus op hoe mensen in de nieuwsuiting worden gerepresenteerd.

---

⁶⁴ Zie bijlage 1: Overzicht afleveringen.

⁶⁵ Ruth Wodak, “Critical Discourse Analysis,” in *Critical Discourse Analysis*, red. Ruth Wodak (Los Angeles: SAGE Publications, 2013), xxi.

⁶⁶ Wodak, “Critical Discourse Analysis,” xxi; Rosalind Gill, “Discourse Analysis,” in *Qualitative Researching with Text, Image and Sound. A Practical Handbook*, red. Martin W. Bauer en George Gaskell (Los Angeles: SAGE Publications, 2000), 173; Anabela Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” *Journalism Studies* 9, nr. 2 (2008): 162.

⁶⁷ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 166-72.

⁶⁸ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 163-64.

⁶⁹ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 171.

⁷⁰ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 167-68.

Bovendien wijst Carvalho op de *framing power* van deze mensen, waarmee Carvalho doelt op de macht die zij wel of niet hebben om hun perspectief te laten domineren.⁷¹ De derde categorie betreft ‘taal, grammatica en retoriek.’ Hierbij ligt een focus op de vocabulaire, de grammaticale opbouw van zinnen en het gebruik van metaforen en overtuigingstechnieken, aldus Carvalho.⁷² De vierde categorie betreft ‘discursieve strategieën,’ waarbij mensen de representatie van de realiteit manipuleren om een doel te bereiken.⁷³ Dit kan zich uiten in verschillende strategieën, zoals selecteren, componeren, positioneren, legitimeren en politiseren (het toekennen van een politieke aard).⁷⁴ De vijfde categorie betreft ‘ideologieën,’ waarbij er wordt uitgegaan van de notie dat ideologieën ingebed zijn in discoursen.⁷⁵ Deze ideologieën houden sterk verband met onderliggende normen en waarden.⁷⁶ Ik heb deze categorie daarom in mijn onderzoek ‘ideologieën, normen en waarden’ genoemd.

Na de selectie van nieuwsitems, zal ik in mijn eerste stap alle shots opnemen in een Excel-bestand.⁷⁷ Gezien het model van Carvalho gericht is op de analyse van tekst, vul ik dit aan met een model van Yale Film Studies, dat gericht is op bewegend beeld.⁷⁸ Daarbij noteer ik de gesproken tekst, de *mise-en-scène* (wie, wat, waar), de tijdsduur van het shot en de muziek en achtergrondgeluiden. Bovendien beschrijf ik de cinematografie en montage. Cinematografie betreft het perspectief van waaruit gefilmd is en de manier waarop het beeld aansluit bij de gesproken tekst. De montage gaat in op de bewerking van het beeld, zoals verschillen tussen korte en lange shots.

In mijn tweede stap zal ik per genoteerd shot aantekeningen maken in het Excel-bestand over de categorieën uit Carvalho’s raamwerk.⁷⁹ Deze interpretaties baseer ik op mijn notities bij het model van Yale Film Studies uit de vorige stap. Bij de categorie ‘objecten’ kijk ik naar de thema’s die worden geconstrueerd door de combinatie van beeld (cinematografie) en gesproken tekst. De montage, gesproken tekst en *mise-en-scène* geven mij informatie over de manier waarop ‘actoren’ worden gerepresenteerd. Bij de categorie ‘taal, grammatica en retoriek’ zal ik focussen op de vocabulaire, grammaticale opbouw en overtuigingstechnieken in de gesproken tekst. Bij zowel ‘discursieve strategieën’ als ‘ideologieën, normen en waarden’

---

⁷¹ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 168.

⁷² Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 168-69.

⁷³ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 169-70.

⁷⁴ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 169-70.

⁷⁵ Carvalho, “Media(ted) discourse and society,” 170-71.

⁷⁶ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 170-71.

⁷⁷ Zie bijlage 2: Analyseschema.

⁷⁸ “Film Analysis: Introduction,” Yale Film Studies, geraadpleegd op 24 mei 2021, <https://filmanalysis.yale.edu>.

⁷⁹ Zie bijlage 2: Analyseschema.

baseer ik mijn interpretaties op alle andere observaties van het desbetreffende shot, omdat de andere categorieën samen een vollediger beeld geven van de onderliggende strategieën en ideologieën.

In mijn derde stap zal ik de vertaalslag maken van losse observaties naar een coherente analyse. Dit doe ik aan de hand van de volgende deelvragen, die voortvloeien uit de vijf categorieën:

1. Hoe dragen de objecten bij aan de constructie van het discours omtrent Gökmen T.?
2. Hoe dragen de actoren bij aan de constructie van het discours omtrent Gökmen T.?
3. Hoe dragen de taal, grammatica en retoriek bij aan de constructie van het discours omtrent Gökmen T.?
4. Hoe dragen de discursieve strategieën bij aan de constructie van het discours omtrent Gökmen T.?
5. Hoe dragen de ideologieën, normen en waarden bij aan de constructie van het discours omtrent Gökmen T.?

Concreet ga ik op zoek naar patronen in mijn observaties, aan de hand waarvan ik enkele discourses zal abstraheren. De geabstraheerde discourses zal ik in het volgende hoofdstuk per discours presenteren in de vorm van een paragraaf. Binnen elke paragraaf analyseer ik hoe de vijf deelvragen bijdragen aan het construeren van het discours omtrent Gökmen T. Vervolgens zal ik in de conclusie een antwoord formuleren op mijn onderzoeksvraag.

4. Analyse

4.1 Synopsis

Alvorens de afleveringen op een dieper niveau te analyseren, zal ik de vijf betreffende afleveringen eerst kort beschrijven. In de aflevering van 18 maart 2019 worden de gebeurtenissen gereconstrueerd aan de hand van autoriteiten, getuigen, overzichtskaarten en verslaggevers ter plaatse.⁸⁰ Er ligt een focus op het mogelijke motief van de dader en op de impact die de gebeurtenissen hebben gehad op de samenleving. Aan het eind van de aflevering wordt ingegaan op de politieke dimensie en de komende verkiezingen. De aflevering van 19 maart 2019 start met verslaggeving over het motief, gevolgd door een schets van de verdachte aan de hand van zijn strafblad en arrestatie.⁸¹ Er volgen onderwerpen als rouwende mensen, het verhoogde dreigingsniveau en reacties uit de politiek. In de aflevering van 20 maart 2019 gaat het over het stemmen in Utrecht en de organisatie van de stille tocht.⁸² Op 21 maart 2019 wordt er ingegaan op de aanklacht van het Openbaar Ministerie en het motief.⁸³ Ook in de aflevering van 22 maart 2019 wordt er vooral gesproken over de stille tocht en het motief, met als belangrijk keerpunt dat de dader heeft bekend.⁸⁴

4.2 Gökmen T. als morele ‘ander’

Het eerste discours dat ik heb geabstraheerd betreft Gökmen T. als morele ‘ander.’ Uit mijn analyse zal blijken dat T. wordt gerepresenteerd als iemand met andere ideeën over goed en kwaad, waardoor er een verschil in moraliteit is tussen T. en de samenleving. Ik zal dit beargumenteren aan de hand van de vijf categorieën.

---

⁸⁰ NOS. “NOS Journaal.” Uitgezonden op 18 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

⁸¹ NOS. “NOS Journaal.” Uitgezonden op 19 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

⁸² NOS. “NOS Journaal.” Uitgezonden op 20 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

⁸³ NOS. “NOS Journaal.” Uitgezonden op 21 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

⁸⁴ NOS. “NOS Journaal.” Uitgezonden op 22 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

4.2.1 Objecten

Ik heb enkele thema's geobserveerd die worden gerelateerd aan Gökmen T. als morele 'ander.' Dit zijn negatieve gevoelens, tegenstelling tussen schuldig en onschuldig, ontwrichting van de samenleving, geweld, dreiging en criminaliteit. Naar mijn idee hebben deze thema's een negatieve lading en dragen ze bij aan de constructie van het discours omtrent Gökmen T. als iemand met een andere moraliteit. De thema's houden nauw verband met de andere categorieën uit het raamwerk van Carvalho en zijn te herkennen in het vervolg van mijn analyse.

4.2.2 Taal, grammatica en retoriek

In de representatie van Gökmen T. ontstaat een tweedeling tussen goed en kwaad door het toekennen van verschillende naamwoorden aan de 'goede groep' en het 'kwade individu.' Tijdens het spreken over Gökmen T. wordt veelvuldig gebruik gemaakt van woorden met een negatieve connotatie. Zo wordt T. beschreven als "alcoholdrinker en cokesnuiver"⁸⁵ en wordt er veel nadruk gelegd op zijn strafblad, waarbij alle delicten apart worden benoemd.⁸⁶ Bij het spreken over de aanslag gebruikt men woorden als "afschuw,"⁸⁷ "verschrikkelijk"⁸⁸ en "onacceptabel."⁸⁹ Andere woordgroepen die worden gerelateerd aan T. zijn "haat en geweld"⁹⁰ en "geweld en onverdraagzaamheid."⁹¹

Aan de slachtoffers en hulpdiensten worden juist woorden met een positieve connotatie toegekend. De slachtoffers worden als "onschuldig"⁹² en "geliefde"⁹³ bestempeld. Door hulpdiensten wordt er "hard gewerkt"⁹⁴ en daarom hebben we "heel erg veel respect" voor hen.⁹⁵ Door dit taalgebruik wordt Gökmen T. gepositioneerd tegenover de Nederlandse samenleving. Er wordt benoemd dat het gedrag van T. deviant is en dat de normen van de samenleving worden geschaad. Dat wordt benadrukt door het contrast tussen de kwade T. en de goede slachtoffers en hulpdiensten.

---

⁸⁵ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 167.

⁸⁶ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 162.

⁸⁷ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 26, 139, 221.

⁸⁸ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 26, 184.

⁸⁹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 146.

⁹⁰ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 204.

⁹¹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 136.

⁹² Zie bijlage 2: Analyseschema shots 26, 203.

⁹³ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 26.

⁹⁴ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 71.

⁹⁵ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 139.

4.2.3 Actoren

De tweedeling tussen goed en kwaad wordt verder ontwikkeld door de actoren. Binnen deze categorie analyseer ik twee mensen. Ik zal de getuige Nicky van Grinsven bespreken, omdat hij de meeste spreektijd krijgt.⁹⁶ Daarnaast kies ik ervoor om een moslimactor te bespreken, omdat zij bevraagd wordt over haar religie en standpunt ten opzichte van T.⁹⁷ Ik denk daarom dat de moslimactor informatie kan bieden over in hoeverre de daad van T. verenigbaar is met islamitische normen en waarden.

Het shot waarin getuige Nicky van Grinsven vertelt over zijn ervaring tijdens de schietpartij is het langste shot van de aflevering van 18 maart 2019.⁹⁸ De getuige vertelt hoe hij een meisje heeft gered en beschrijft dat de dader het wapen op hem richtte en schoot. Door de tijd die de getuige krijgt om zijn verhaal te doen, heeft hij, volgens het raamwerk van Carvalho, veel *framing power*.⁹⁹ Met deze *framing power* heeft de getuige de macht om de identiteit van zichzelf, het meisje en de dader te construeren. Hij plaatst zichzelf in de rol van sociale held. Het meisje wordt gerepresenteerd als machteloos en hulpbehoevend. Daarentegen wordt Gökmen T. gerepresenteerd als gewelddadig en doelgericht. Met dit onderscheid tussen de onschuldige slachtoffers en de gewelddadige dader wordt het verschil tussen goed en kwaad benadrukt.

In de aflevering van 19 maart 2019 wordt een beeld geschetst van de rouw op de plek van de schietpartij.¹⁰⁰ Daar worden omstanders geïnterviewd, waaronder een moslima. Zij zegt het volgende: “Ik ben ook moslim, en ja, het is vervelend. [...] We hebben geen haat eigenlijk. En ja, wat is gebeurd, [...] iedereen vindt echt vervelend.”¹⁰¹ Met deze woorden stelt de vrouw zichzelf eerst gelijk aan de dader door te benoemen dat ze hetzelfde geloof aanhangen, maar keurt vervolgens zijn daad af. Bovendien lijkt ze te spreken voor andere moslims. Het feit dat de NOS dit fragment heeft geselecteerd voor de uitzending, duidt erop dat de geïnterviewde wordt betrokken in de goede ‘wij-groep.’ Doordat ook deze moslima de daad van T. veroordeelt, wordt extra benadrukt hoe zijn moraliteit verschilt.

---

⁹⁶ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 87.

⁹⁷ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 183.

⁹⁸ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 87.

⁹⁹ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 168.

¹⁰⁰ NOS. “NOS Journaal.” Uitzonden op 19 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

¹⁰¹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 183.

4.2.4 Discursieve strategieën

Enkele discursieve strategieën dragen bij aan het discours omtrent de morele ‘ander,’ namelijk selecteren en legitimeren.

De journalisten van het *NOS Journaal* hebben in de representatie van de gebeurtenis bepaalde uitspraken en mensen geselecteerd (zie bovenstaande categorieën), die samen bijdragen aan het discours omtrent Gökmen T. als de morele ‘ander.’ Met de selectie van materiaal geeft de *NOS* betekenis aan de gebeurtenis en de dader.

Het proces van selecteren door journalisten leidt tot legitimering van het geconstrueerde discours. T. is volgens zijn representatie in het *NOS Journaal* een crimineel, die met zijn daad een gehele maatschappij heeft beïnvloed. Zo wordt er een overzicht gegeven van zijn criminele achtergrond en wordt voortdurend benoemd dat de samenleving ontwricht is door een focus op lege straten en angst onder burgers.¹⁰² Het lijkt erop dat het gerechtvaardigd is om T. te representeren als de morele ‘ander,’ vanwege deze criminele achtergrond en impact op de samenleving.

4.2.5 Ideologieën, normen en waarden

Enkele waarden die blijken uit de afleveringen zijn verdraagzaamheid en democratie. Zo stelt een deelnemer aan de stille tocht dat zij haar kleinzoon wil leren dat verdraagzaamheid belangrijk is.¹⁰³ Dat de democratie in Nederland een gewichtige waarde is, blijkt uit een uitspraak van een verslaggever van de *NOS*, waarin hij stelt dat de democratie nooit zal wijken voor geweld en onverdraagzaamheid.¹⁰⁴ Hiermee wordt de democratie lijnrecht tegenover geweld en onverdraagzaamheid geplaatst, wat impliciet dus betekent dat ‘onze’ democratische samenleving niet te verenigen is met het geweld en de onverdraagzaamheid van Gökmen T.

Het land als geheel wordt vooral gerepresenteerd als een nationalistische eenheid. Dit wordt bewerkstelligd door te benadrukken dat er een aanslag is geweest in “ons eigen Utrecht”¹⁰⁵ en dat “heel Nederland” intens meeleeft.¹⁰⁶ In het *NOS Journaal* wordt daarmee uitgedragen dat er een nationale identiteit is.

---

¹⁰² Criminele achtergrond: zie bijlage 2: Analyseschema shots 98,162. Ontwrichting van de samenleving: zie bijlage 2: Analyseschema o.a. shots 5, 69, 72, 110, 119, 120, 123, 130.

¹⁰³ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 324.

¹⁰⁴ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 136.

¹⁰⁵ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 206.

¹⁰⁶ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 26.

Gökmen T. wordt dus als morele ‘ander’ gerepresenteerd, waarbij hij tegenover een onschuldige, verenigde en democratische ‘wij-groep’ met gedeelde normen en waarden wordt gepositioneerd. Waar Edward Said een etnische dichotomie tussen een ‘wij-groep’ en een ‘zij-groep’ opmerkte, lijkt er hier vooral sprake te zijn van een ‘wij’ en een ‘hij.’¹⁰⁷ De dader is een individu en wordt onderscheiden van de ‘wij-groep’ door een verschil in moraliteit. Er is dus sprake van morele *othering*, zoals eerder geconceptualiseerd door Bouabid, maar slechts van een individu en niet van een groep.¹⁰⁸ Met zijn normen en waarden verschilt T. van de Nederlandse samenleving, waartoe ook moslims behoren die zijn daad afkeuren. De dichotomie tussen goed en kwaad wordt versterkt door de getuige. De wijze waarop hij T. beschrijft, leidt er niet alleen toe dat T. als het kwade wordt gerepresenteerd, maar ook dat de getuige zelf als beschermer van het goede fungeert. Het contrast tussen goed en kwaad wordt daarmee nog duidelijker.

---

¹⁰⁷ Said, *Orientalism*, 51.

¹⁰⁸ Bouabid, “De Marokkanenpaniek,” 91-94.

4.3 Gökmen T. als ‘buitenlander’

Het tweede discours dat ik heb geabstraheerd betreft de etniciteit van Gökmen T. De selectie van materiaal door de *NOS* leidt ertoe dat de identiteit van T. wordt geconstrueerd op basis van slechts enkele feiten, waarbij zijn Turkse etniciteit de meeste nadruk krijgt. Hoewel T. de Nederlandse nationaliteit heeft, wordt hij als niet-Nederlands gerepresenteerd. Ik zal beargumenteren dat T. wordt gerepresenteerd als ‘buitenlander’ aan de hand van de vijf categorieën.

4.3.1 Objecten

Binnen het raamwerk van Carvalho heb ik etniciteit geïdentificeerd als belangrijk thema.¹⁰⁹ De etniciteit van T. wordt gerelateerd aan de schietpartij en aan de eerdere delicten van T. Gezien dit op talig niveau gebeurt, zal ik dit beargumenteren in de volgende subparagraaf.

4.3.2 Taal, grammatica en retoriek

In het taalgebruik valt vooral de voortdurende herhaling van T.’s Turkse etniciteit op.¹¹⁰ Het *NOS Journaal* kent T. drie primaire kenmerken toe: mannelijk, 37 jaar, Turks.¹¹¹ Deze kenmerken worden steeds opnieuw genoemd wanneer er over hem gesproken wordt. In shot 160 worden zijn geslacht en leeftijd weggelaten en ligt er slechts een focus op zijn naam en afkomst.¹¹² Door de herhaling van deze kenmerken ontstaat er een woordcombinatie die voortdurend opnieuw uitgesproken wordt en daardoor herkenbaar wordt.

In de eerste twee afleveringen vindt herhaling van T.’s etniciteit plaats, maar in de daaropvolgende afleveringen wordt de dader niet meer geïntroduceerd. Er wordt dus in de eerste twee afleveringen al een discours geconstrueerd van T. als ‘buitenlander,’ dat later niet meer aangepast wordt. Er wordt bovendien geen enkele keer gesproken over T. als Nederlander.

---

¹⁰⁹ Carvalho, “Media(ted) Discourse and Society,” 161-77.

¹¹⁰ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 4, 68, 98, 104, 160.

¹¹¹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 4.

¹¹² Zie bijlage 2: Analyseschema shot 160.

4.3.3 Actoren

In alle geanalyseerde uitzendingen is Gökmen T. een object: iemand waarover wordt gepraat. Tijdens het spreken over hem worden er kenmerken toegekend en daarmee wordt zijn identiteit geconstrueerd.

Zoals benoemd kent de *NOS* T. drie primaire kenmerken toe.¹¹³ Het is opmerkelijk dat de *NOS* juist dit als de meest noemenswaardige kenmerken ziet, in plaats van bijvoorbeeld zijn woonplaats in Nederland. Vervolgens wordt T.'s etniciteit gekoppeld aan enkele negatieve gebeurtenissen, waaronder zijn eerdere delicten. Het is minstens opvallend dat de *NOS* het relevant acht om de Turkse etniciteit meerdere keren te benoemen, precies bij het bespreken van zijn criminele achtergrond.¹¹⁴ Er wordt hierbij geen context gegeven, waardoor er bijna een causaal verband lijkt te zijn tussen de Turkse afkomst en de vele delicten. Er valt voorzichtig te stellen dat de connectie tussen criminaliteit en de Turkse etniciteit wordt versterkt in het *NOS Journaal*. De identiteit van T. wordt geconstrueerd op basis van zijn Turkse etniciteit en zijn Nederlandse burgerschap wordt op geen enkel moment benoemd.

4.3.4 Discursieve strategieën

De belangrijkste discursieve strategieën die worden ingezet bij de constructie van T. als 'buitenlander' zijn selecteren en positioneren. Deze strategieën dragen met een interessant samenspel een discours uit, waarbij er vooral veel ontbreekt in de berichtgeving over T.

Door de selectie van materiaal door de *NOS* wordt een groot deel van de identiteit van T. buiten beschouwing gelaten. In het journaal wordt geen informatie gegeven over zijn levensloop, familie of persoonlijke omstandigheden. Dat betekent dat T. niet gehumaniseerd wordt en er geen menselijke eigenschappen en omstandigheden worden toegekend aan zijn identiteit. Dit zou het gevolg kunnen zijn van een gebrek aan informatie, maar op andere momenten blijkt dat de *NOS* wel degelijk over de benodigde informatie beschikt om T. in een humaniserende context te plaatsen. Een verslaggever benoemt namelijk beknopt dat hij met de moeder en broers van T. heeft gesproken.¹¹⁵ Er worden hier echter geen beelden van getoond en er wordt ook niet dieper op ingegaan. Het lijkt erop dat de *NOS* in de selectie van materiaal

---

¹¹³ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 4.

¹¹⁴ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 98, 160.

¹¹⁵ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 291.

een keuze heeft gemaakt om slechts enkele aspecten van T.'s identiteit te benadrukken en om geen aandacht te besteden aan zijn menselijke eigenschappen en relaties.

Deze selectieve weergave van T. draagt bij aan de constructie en positionering van hem als 'buitenlander,' en daarmee als de 'ander.' Doordat er geen menselijke overeenkomsten worden genoemd tussen de 'wij-groep' en T., ontstaat er een dichotomie. Op deze manier wordt T. impliciet gepositioneerd tegenover de 'wij-groep' en ook dat draagt bij aan de constructie van zijn identiteit: hij behoort niet tot 'de Nederlanders.'

4.3.5 Ideologieën, normen en waarden

Een onderliggende ideologie lijkt nationalisme te zijn. Het is opvallend dat T. wordt omschreven als 'Turk,' maar nooit als 'Nederlander' of 'Turkse Nederlander.' Hij wordt daardoor als 'buitenlander' geïntroduceerd. Hierin zie ik een proces van uitsluiting naar voren komen; T. wordt namelijk buiten de Nederlandse samenleving geplaatst.

Gökmen T. wordt dus niet alleen gerepresenteerd als de morele 'ander,' maar ook als de culturele 'ander.' In het *NOS Journaal* wordt voortdurend expliciet vermeld dat T. een Turkse etniciteit heeft, maar er wordt niet gesproken over zijn Nederlandse burgerschap of zijn overeenkomsten met Nederlandse burgers. Daardoor ontstaat er een tweedeling: de Turkse Gökmen T. en de Nederlandse samenleving. Een vergelijkbare observatie deed Bouabid in zijn onderzoek naar de representatie van criminele Marokkanen.¹¹⁶

De overige aspecten van T.'s identiteit worden vrijwel buiten beschouwing gelaten. Het gevolg daarvan is dat T. niet wordt gehumaniseerd en de tweedeling tussen 'wij' en 'hij' wordt versterkt, omdat er geen overeenkomsten lijken te zijn tussen de identiteit van T. en de identiteit van andere Nederlandse burgers. In eerder onderzoek concludeerde Powell dat een gebrek aan humanisering kenmerkend is voor de mediarepresentaties van buitenlandse terroristen.¹¹⁷ Er is in mijn onderzoek echter geen sprake van een buitenlandse terrorist. Het is zeer opvallend dat T. geen 'buitenlander' is, maar wel zo lijkt te worden gerepresenteerd.

---

¹¹⁶ Bouabid, "De Marokkanenpaniek," 82-99.

¹¹⁷ Powell, "Framing Islam," 107.

4.4 Gökmen T. als islamitische terrorist

Het derde discours dat ik heb geabstraheerd is Gökmen T. als islamitische terrorist. In het *NOS Journaal* wordt volop gesproken over het motief van T. Hoewel er meerdere mogelijkheden belicht worden, neigt het discours toch naar terrorisme. Op het eerste gezicht lijkt er geen sprake te zijn van een koppeling tussen de terroristische aanslag en de islam. Sterker nog, deze koppeling lijkt te worden ontkracht door te tonen dat moslims het handelen van T. afkeuren, zoals bleek in de paragraaf ‘Gökmen T. als morele ‘ander.’’ Toch wordt er op impliciete wijze een verband verondersteld tussen terreur en de islam. Dit zal ik beargumenteren aan de hand van de vijf categorieën.

4.4.1 Objecten

Wat betreft de thema's valt het vooral op dat het thema ‘islam’ vrijwel uitsluitend voorkomt in combinatie met het thema ‘motief’. Dat betekent dat in bijna alle shots waarin de islam naar voren kwam, er eveneens werd gesproken over het motief.¹¹⁸ Deze koppeling komt zowel impliciet als expliciet voor. Dat zal blijken uit de volgende categorieën.

4.4.2 Taal, grammatica en retoriek

De focus op een terroristisch motief komt vooral tot stand door het taalgebruik. Wanneer er een ander mogelijk motief wordt genoemd, wordt er daarna direct met een tegenstellend verband geïmpliceerd dat terrorisme waarschijnlijker is. De taal wordt dus ingezet als overtuigingsstechniek. Dit gebeurt onder andere bij deze uitspraak van een verslaggever: “Als je mensen spreekt hier in de buurt die de dader, de mogelijke dader, kennen, gaan ze uit van wraak, eerwraak of problemen in de relationele sfeer, maar als je dus de autoriteiten hoort, [...] sluiten die een terroristisch motief nog steeds niet uit.”¹¹⁹ Door het gebruik van het woord “maar” en door de kennissen tegenover de autoriteiten te positioneren, lijkt een terroristisch motief plausibeler te zijn. Dit tegenstellende verband wordt ook gebruikt door een andere verslaggever:

---

¹¹⁸ Zie bijlage 2: Analyseschema o.a. shots 87, 104, 108, 157.

¹¹⁹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 79.

Maar als het iets in de relationele sfeer zou zijn, dan zou je verwachten dat de dader het specifiek op iemand gemunt zou hebben. [...] Nu blijkt dat hij geen enkele van de slachtoffers kende, noch de doden, noch de gewonden, raakt dat scenario een beetje op de achtergrond en komt dat van terreur sterker naar voren.¹²⁰

De verslaggever beargumenteert hier dat terrorisme, gezien het ontbreken van een relatie tussen de dader en de slachtoffers, aannemelijk is. Door verwoordingen als deze wordt een discours geconstrueerd dat neigt naar een terroristisch motief.

4.4.3 Actoren

Het discours omtrent het terroristische motief van Gökmen T. wordt versterkt door de actoren. De focus op terrorisme komt vooral door de autoriteiten die veel ruimte krijgen om hun perspectief op de gebeurtenis te verkondigen.

In shot 24 spreekt Rutte al over “een aanslag”¹²¹ en iets later zegt de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid dat een terroristisch misdrijf niet kan worden uitgesloten.¹²² Deze uitspraak wordt versterkt door de Utrechtse burgemeester Van Zanen: “We kunnen niet uitsluiten, sterker nog: wij gaan uit van een terroristisch motief.”¹²³ Pas nadat deze autoriteiten hebben gesproken over het motief, krijgen twee kennissen van Gökmen T. het woord.¹²⁴ Dat het voor hen lastig is om de eerder gerepresenteerde perspectieven nog te weerleggen, blijkt vooral uit de samenvattingen die verslaggevers daarna geven, zoals besproken in subparagraaf 4.4.2. De autoriteiten krijgen dus meer *framing power* over de toedracht en hun perspectieven worden als dominanter gezien dan de perspectieven van kennissen.

Nadat het discours omtrent terrorisme is geconstrueerd, wordt terrorisme impliciet gekoppeld aan de islam. Getuige Nicky van Grinsven antwoordt het volgende als hij wordt gevraagd op wie T. het gemunt zou kunnen hebben: “Het is, hij riep ook Allah akbar, dus het kan van alles zijn.”¹²⁵ Dat is een interessante uitspraak, omdat hij het relevant vindt te benoemen dat T. “Allah akbar” heeft geroepen, maar dit vervolgens niet lijkt te koppelen aan terrorisme.

---

¹²⁰ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 157.

¹²¹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 24.

¹²² Zie bijlage 2: Analyseschema shots 18, 19.

¹²³ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 71,

¹²⁴ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 104, 105, 106.

¹²⁵ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 87.

Als dit op een dieper niveau geanalyseerd wordt, dan wordt duidelijk dat de getuige de uitspraak “Allah akbar” toch associeert met een motief. De uitspraak wordt later door een verslaggever aangehaald: “De autoriteiten sluiten een terroristisch motief dus niet uit, ook omdat verschillende getuigen de man Allah akbar hebben horen roepen.”¹²⁶ Hier legt de verslaggever een expliciet verband; er wordt namelijk uitgegaan van terrorisme, mede vanwege de uitspraak “Allah akbar.” Dit is een islamitische zinsnede en heeft in essentie niets te maken met terrorisme, gezien het “God is het grootst” betekent.¹²⁷ Toch lijken de getuige en verslaggever een koppeling te maken.

Het verband tussen terrorisme en de islam wordt nog explicieter geuit door PVV-fractievoorzitter Wilders, wanneer hij in de Tweede Kamer spreekt over “die islamitische terrorist.”¹²⁸

4.4.4 Discursieve strategieën

De belangrijkste discursieve strategieën die worden ingezet bij de constructie van T. als islamitische terrorist zijn positioneren en componeren.

Uit het bovenstaande blijkt dat het *NOS Journaal* de autoriteiten tegenover de kennissen positioneert, waarbij de autoriteiten meer *framing power* lijken te krijgen. Doordat zij als eerste aan het woord komen, krijgen zij de gelegenheid om een primaire definitie vast te stellen. Het is voor de overige sprekers lastig om deze definitie onderuit te halen of te nuanceren, doordat zij pas later spreektijd krijgen en doordat de verslaggevers deze sprekers, zoals kennissen, in hun taalgebruik representeren als minder betrouwbaar dan de autoriteiten.

Verder wordt er in de compositie van het *NOS Journaal* een opvallende keuze gemaakt, die een verband legt tussen terrorisme en de islam. Gedurende alle uitzendingen is er voortdurend een visuele bevestiging van de gesproken tekst. Wanneer er bijvoorbeeld wordt gesproken over een traumahelikopter, dan is de helikopter ook zichtbaar.¹²⁹ In shot 101 komt er precies bij het gesproken woord “terreuraanslag” een moskee in beeld.¹³⁰ In de context is dit geheel onlogisch, omdat het niet gaat over de moskee of de islam. Er wordt hier dus een impliciete link gelegd tussen terreur en het gebedshuis van de islam.

---

¹²⁶ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 108.

¹²⁷ Corné Hanssen, *Leergrammatica Arabisch* (Bussum: Coutinho, 2018), 263.

¹²⁸ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 215.

¹²⁹ Zie bijlage 2: Analyseschema shots 35, 36.

¹³⁰ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 101.

4.4.5 Ideologieën, normen en waarden

Wat betreft onderliggende aannames en ideologieën, doet een interviewer een zeer interessante uitspraak. Een deelnemster aan de stille tocht geeft aan dat zij aanwezig is als mens en als Nederlandse burger. De interviewer vraagt daarop: “Niet als moslim?”¹³¹ Het lijkt erop dat hij een aanname doet dat iemand niet tegelijkertijd Nederlandse burger én moslim kan zijn. Dit kan leiden tot polarisatie in de samenleving.

Gökmen T. wordt dus gerepresenteerd als islamitische terrorist. Dat gebeurt voornamelijk door het positioneren van de verschillende actoren tegenover elkaar, waarbij de autoriteiten meer zeggenschap krijgen dan andere sprekers. Dit is in lijn met het idee van Hall over de sterke relatie tussen discours en macht.¹³² De gerepresenteerde autoriteiten wijzen op een terroristisch motief.

Dit terroristische motief wordt gekoppeld aan de islam door de compositie, als er een moskee wordt getoond bij het spreken over terreur. Ook enkele sprekers leggen met het benoemen van de uitspraak “Allah akbar” een verband tussen terreur en de islam. In de voorgaande hoofdstukken bleek al dat T. wordt gerepresenteerd als de kwade ‘ander.’ De koppeling van zijn daad met de islam kan ertoe leiden dat het idee van de kwade ‘ander’ ook gaat gelden voor de islam als geheel. Dit sluit aan bij eerdere observaties van Powell over de religie van terroristen.¹³³ Bovendien stelde Spencer dat de representatie van terrorisme als ‘kwaad’ duidt op een politiek verschil en leidt tot polarisatie.¹³⁴ Het is mogelijk dat de representatie van T. als ‘kwaad’ ook resulteert in polariserende sociale verhoudingen. In het volgende hoofdstuk zal ik een antwoord formuleren op mijn onderzoeksvraag.

---

¹³¹ Zie bijlage 2: Analyseschema shot 307.

¹³² Hall, “The Structured Communication,” 281.

¹³³ Powell, “Framing Islam,” 93.

¹³⁴ Spencer, “The Social Construction,” 405.

5. Conclusie

Aan de hand van een kritische discoursanalyse heb ik in dit onderzoek getracht een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvraag: ‘Welke discourses worden er in het *NOS Journaal* geconstrueerd omtrent de aanslagpleger Gökmen T.?’

Ik heb drie centrale discourses geïdentificeerd, die worden geconstrueerd omtrent Gökmen T. in de eerste vijf afleveringen van het *NOS Journaal* na de aanslag. Het eerste discours betreft Gökmen T. als de morele ‘ander,’ waarbij de moraliteit van T. wordt gerepresenteerd als het tegenovergestelde van de heersende normen en waarden in Nederland. Er wordt een tweedeling tot stand gebracht tussen de goede ‘wij’ (de Nederlandse samenleving) en de kwade ‘hij’ (T.). Opvallend bij dit discours is dat een moslima wordt betrokken in de ‘wij-groep’ door het afkeuren van de moraliteit van T. Hierdoor sluiten de bevindingen van mijn onderzoek slechts gedeeltelijk aan bij de conclusies van Bouabid, die stelde dat een gehele sociale groep kan worden gerepresenteerd als de morele ‘ander.’¹³⁵

Het tweede discours betreft Gökmen T. als ‘buitenlander’. Door de voortdurende herhaling van T.’s Turkse etniciteit wordt hij gerepresenteerd als de culturele ‘ander,’ waardoor de tweedeling tussen T. en de Nederlandse samenleving nog verder wordt bevestigd. Bovendien is er een gebrek aan humanisering, een fenomeen dat in eerdere onderzoeken, zoals door Powell, is geïdentificeerd als kenmerk van de mediarepresentaties van buitenlandse terroristen.¹³⁶ Hoewel T. geen buitenlandse terrorist is, wordt hij wel als zodanig gerepresenteerd.

Het derde discours betreft Gökmen T. als islamitische terrorist. Door het taalgebruik van verslaggevers en de positionering van autoriteiten tegenover kennissen van T. wordt een terroristisch motief aannemelijk gemaakt. Bovendien is er in mijn onderzoek gebleken dat het *NOS Journaal* zich schuldig maakt aan verslaggeving die een koppeling maakt tussen terrorisme en het islamitische geloof. Deze koppeling leidt er mogelijk toe dat een journalist de aanname doet dat iemand niet tegelijkertijd moslim én Nederlandse burger kan zijn. Dit komt wellicht voort uit de aanname dat de islam verband houdt met terrorisme en dat de normen en waarden van Nederlandse burgers niet te verenigen zijn met terreur.

De uitgedragen discourses in het *NOS Journaal* zorgen ervoor dat er een tweedeling tussen Gökmen T. en de Nederlandse samenleving tot stand komt. Door het expliciet benoemen

---

¹³⁵ Bouabid, “De Marokkanenpaniek,” 91-94.

¹³⁶ Powell, “Framing Islam,” 107.

van zijn andere moraliteit, etniciteit en religie, die allen niet verenigbaar zijn met de Nederlandse burgers en hun normen en waarden, wordt T. lijnrecht tegenover de samenleving gepositioneerd. Het gevolg daarvan is dat T. uitgesloten wordt, maar ook dat de Turkse etniciteit en het islamitische geloof een negatieve lading krijgen toegekend.

De mediarepresentatie van Gökmen T. heeft daarmee implicaties voor de discoursvorming over en weergave van Turken en moslims, specifiek in Nederland. De desbetreffende afleveringen van het *NOS Journaal* hebben mogelijk een polariserend effect op de sociale verhoudingen binnen de Nederlandse samenleving. Mediarepresentaties hebben namelijk praktische effecten en kunnen ertoe leiden dat het publiek de gerepresenteerde perspectieven overneemt en vertaalt in bepaalde handswijzen, zoals Hall beargumenteerde.¹³⁷ Martina Althoff stelde bovendien dat een negatieve representatie van een individu kan resulteren in sociale angsten tegenover een gehele sociale groep.¹³⁸ In het specifieke geval van de negatieve mediarepresentatie van Gökmen T. kunnen er binnen de samenlevingen negatieve opvattingen en sociale angsten ontstaan jegens alle moslims en/of alle Turken. Dit kan leiden tot het intensifiëren en legitimeren van racisme in de samenleving. Bovendien kan er, door het associëren van de uitspraak “Allah akbar” met terrorisme, een verkeerd beeld ontstaan van het islamitische geloof.

Deze onwenselijke gevolgen maken het blootleggen van negatieve mediarepresentaties zeer relevant. Met mijn onderzoek heb ik een belangrijke stap gezet in het aan het licht brengen van verschillende misstanden in de mediarepresentatie van Gökmen T. in het *NOS Journaal*. Hoewel het uitvoeren van een kritische discoursanalyse een interpretatief proces is en onderhevig is aan mijn eigen aannames en perspectieven, biedt dat juist een interessante invalshoek op de casus. De journalisten zijn zich wellicht niet bewust geweest van hun onderliggende aannames en impliciete betekenisgeving, waardoor een ander perspectief (in dit geval mijn perspectief) daar inzicht in kan bieden. De conclusies uit mijn onderzoek zijn niet representatief voor de mediarepresentaties van alle terroristen, maar bieden wel interessante handvatten, waarop kan worden voortgeborduurd in later onderzoek naar vergelijkbare casussen.

In toekomstig onderzoek zou het interessant kunnen zijn te onderzoeken hoe Gökmen T. in de dagen na de aanslag werd gerepresenteerd in andere nieuwsmedia, zoals het *RTL Nieuws*. In mijn studie is er geen ruimte geweest voor een contextuele analyse, maar

---

¹³⁷ Hall, “The Structured Communication,” 286-87.

¹³⁸ Althoff, “Mediaberichten, Framing en Hypes,” 348.

bijvoorbeeld een comparatief-synchroon onderzoek, waarbij het *NOS Journaal* en het *RTL Nieuws* worden vergeleken, kan relevante inzichten bieden in het leggen van focus en het weglaten van informatie door beide journaals. Bovendien kan het interessant zijn te onderzoeken hoe het publiek van het *NOS Journaal* de mediarepresentatie van Gökmen T. interpreteert. In mijn onderzoek heb ik vooral gefocust op de geproduceerde uitingen, maar een receptieonderzoek kan inzichten bieden in de wijze waarop de mediarepresentatie daadwerkelijk invloed uitoefent op de perspectieven en handswijzen van de kijkers.

Bronnenlijst

- AIVD. “Tijdlĳn van aanslagen in het Westen.” Geraadpleegd op 12 juni 2021.
<https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/tijdlĳn-van-aanslagen-in-het-westen>.
- Althoff, Martina. “Mediabberichten, Framing en Hypes: Over de Relatie van Media en Criminaliteit en de Analyse Hiervan.” *PROCES* 97, nr. 1 (2018): 341-352.
<https://doi.org/10.5553/PROCES/016500762018097006003>
- Bouabid, Abdessamad. “De Marokkanenpaniek: De Sociale Constructie van ‘Marokkanen’ als Folk Devils.” *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* 6, nr. 1 (2016): 82-99.
<https://doi.org/10.5553/TCC/221195072016006001006>
- Carvalho, Anabela. “Media(ted) Discourse and Society.” *Journalism Studies* 9, nr. 2 (2008): 161-177. <https://doi.org/10.1080/14616700701848162>
- Elmasry, Mohamad Hamas, en Mohammed el-Nawawy. “Can a non-Muslim Mass Shooter be a ‘Terrorist’? A Comparative Content Analysis of the Las Vegas and Orlando Shootings.” *Journalism Practice* 14, nr. 7 (2020): 863-879.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2019.1643766>
- Foucault, Michel. *The Archeology of Knowledge*. Parijs: Gallimard, 1969.
- Gill, Rosalind. “Discourse Analysis.” In *Qualitative Researching with Text, Image and Sound. A Practical Handbook*, geredigeerd door Martin W. Bauer en George Gaskell, 172-190. Los Angeles: SAGE Publications, 2000.
- Habermas, Jürgen. *Moral Consciousness and Communicative Action*. Cambridge: MIT Press, 2001.
- Hall, Stuart. “The Structured Communication of Events.” In *Society and the Social Sciences*, geredigeerd door David Potter, 269-289. Londen: Routledge, 1989.
- Hanssen, Corné. *Leergrammatica Arabisch*. Bussum: Coutinho, 2018.
- Laclau, Ernesto, en Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Londen: Verso Books, 2001.
- Mediawet 2008, artikel 2.1, lid 1 en lid 2 (2008).
- NOS. “De NOS in cijfers 2019.” Geraadpleegd op 31 maart 2021.
https://over.nos.nl/app/uploads/2021/01/NOS-in_cijfers_2019-3.pdf.
- NOS. “Gökmen T. als verslaafde agressief, afgekickt rustiger en religieus.” Geraadpleegd op 17 juni 2021. <https://nos.nl/artikel/2277059-gokmen-t-als-verslaafde-agressief-afgekickt-rustiger-en-religieus>.
- NOS. “NOS Journaal.” Uitgezonden op 18 maart 2019 om 20:00, op NPO1.

- NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 19 maart 2019 om 20:00, op NPO1.
- NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 20 maart 2019 om 20:00, op NPO1.
- NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 21 maart 2019 om 20:00, op NPO1.
- NOS. "NOS Journaal." Uitgezonden op 22 maart 2019 om 20:00, op NPO1.
- Politie. "Dossier: Schietincident 24 Oktoberplein Utrecht." Geraadpleegd op 31 maart 2021.
<https://www.politie.nl/gezocht-en-vermist/dossiers/2019/03-incident-utrecht/dossier-incident-utrecht.html>.
- Powell, Kimberly. "Framing Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11." *Communication Studies* 62, nr. 1 (2011): 90-112.
<https://doi.org/10.1080/10510974.2011.533599>
- Said, Edward. *Orientalism*. Londen: Penguin Books, 2003. [1978]
- Spencer, Alexander. "The Social Construction of Terrorism: Media, Metaphors and Policy Implications." *Journal of International Relations and Development* 15 (2012): 393-419. <https://doi.org/10.1057/jird.2012.4>
- Tieleman, Yelle, en Peter Koop. "Utrechtse tramschutter Gökmen T. veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf." *Het Parool*, 20 maart 2020.
<https://www.parool.nl/nieuws/utrechtse-tramschutter-gokmen-t-veroordeeld-tot-levenslange-gevangenisstraf~b7441634/>.
- Van Dijk, Teun. "Critical Discourse Analysis." In *The Handbook of Discourse Analysis*, geredigeerd door Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton en Deborah Schiffrin, 466-485. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2015.
- Wodak, Ruth. "Critical Discourse Analysis." In *Critical Discourse Analysis*, geredigeerd door Ruth Wodak, xix-xliii. Los Angeles: SAGE Publications, 2013.
- Yale Film Studies. "Film Analysis: Introduction." Geraadpleegd op 24 mei 2021.
<https://filmanalysis.yale.edu>.

Bijlage 1: Overzicht afleveringen

Afl.	Datum	Fragmenten	Totale duur
1	18 maart 2019	00:03 – 22:02	21:59
2	19 maart 2019	00:03 – 00:26 00:41 – 13:35 13:49 – 14:45	14:13
3	20 maart 2019	00:43 – 01:01 08:30 – 12:16	04:04
4	21 maart 2019	00:33 – 00:36 14:19 – 16:34	02:18
5	22 maart 2019	00:03 – 00:22 00:44 – 06:46 24:21 – 24:38	06:38
			49:12

Bijlage 2: Analyseschema

Het analyseschema is een zeer omvangrijk Excel-bestand geworden. Het is daarom niet haalbaar om het document hier in te voegen. Ik zal naar de beoordelaars en de cursuscoördinator een WeTransfer-link sturen met daarin het desbetreffende bestand.

Bijlage 3: Plagiaatverklaring

Universiteit Utrecht

Verklaring Intellectueel Eigendom

De Universiteit Utrecht definieert plagiaat als volgt:

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens of verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van teksten van anderen zonder aanhalingstekens en verwijzing (zogenaamd "vertaalplagiaat");
- het parafraseren van teksten van anderen zonder verwijzing. Een parafraze mag nooit bestaan uit louter vervangen van enkele woorden door synoniemen;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

Ik heb bovenstaande definitie van plagiaat zorgvuldig gelezen en verklaar hierbij dat ik mij in het aangehechte BA-eindwerkstuk niet schuldig gemaakt heb aan plagiaat. Tevens verklaar ik dat dit werkstuk niet ingeleverd is/zal worden voor een andere cursus, in de huidige of in aangepaste vorm.

Naam: Denise Bouwmeester
Plaats: Amersfoort

Studentnummer: 6604927
Datum: 16-06-2021

Handtekening: